

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
МІНІСТЕРСТВА ЕКОНОМІКИ ТА З ПИТАНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
УКРАЇНИ

Косач Ірина Анатоліївна

УДК 658:663.4:663.64

**УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ ПІДПРИЄМСТВ
ПІВОБЕЗАЛКОГОЛЬНОЇ ГАЛУЗІ РЕГІОНУ**

Спеціальність 08.10.01 – розміщення продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Чернігівському державному інституті економіки і управління.

Науковий керівник -

кандидат економічних наук, заслужений економіст України

Савченко Володимир Федорович,

АКБ “Синтез”, заступник голови правління

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор

Музиченко Анатолій Степанович,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла

Тичини (м. Умань), завідувач кафедри економіки

підприємства, завідувач лабораторією інвестиційного

менеджменту

кандидат економічних наук

Блакита Ганна Владиславівна,

Вінницький торговельно-економічний інститут Київського

національного торговельно-економічного університету

(м. Вінниця), доцент кафедри бухгалтерського обліку

Провідна установа -

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН

України, відділ дослідження проблем комплексного

розвитку і розміщення продуктивних сил, м. Київ

Захист відбудеться 12 травня 2005 р. о 16 годині на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д.26.801.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України за адресою Київ, бульвар Дружби народів, 28, 5 поверх, малий зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України за адресою Київ, бульвар Дружби народів, 28.

Автореферат розісланий „11” квітня 2005 р.

Вчений секретар

Спеціалізованої вченої ради, д.е.н

О.Ю. Рудченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах, що склалися в Україні, коли для досягнення успіху необхідна гнучка реакція виробництва на зміни ринку, одним з найбільш важливих напрямів подальшого розвитку є перехід до нової системи управління, яка включає в себе проектний підхід з орієнтацією на інноваційні процеси. Проблема впровадження інновацій досить гостро стоїть перед українськими виробниками. З однієї сторони, інновації сприяють зростанню виробництва, поліпшенню якості продукції, розширенню асортименту; з іншої – це потребує значних матеріальних, фінансових та трудових витрат.

У науковій вітчизняній та закордонній літературі представлені лише окремі аспекти функціонування харчової і пивобезалкогольної промисловості, питання інноваційного розвитку та кластерного аналізу щодо розміщення та розвитку продуктивних сил. В той же час забезпечення сталого ефективного розвитку харчової промисловості в регіоні, зокрема пивобезалкогольної галузі як однієї з найбільш рентабельних, вимагає нових, досконаліх методів та форм розміщення підприємств і організації їх взаємодії, що сприятиме економічному зростанню, створенню нових робочих місць, вирішенню проблем соціального характеру. При цьому застосування основ проектного підходу на підприємствах регіону дозволить ефективно управляти всіма параметрами майбутньої продукції чи послуг.

В умовах розвитку пивобезалкогольної промисловості застосування методів управління проектами обмежено лише складанням бізнес-планів, оцінкою фінансової та економічної ефективності проекту, що вимагає додаткових досліджень. Крім того, система регулювання регіонального розвитку пивобезалкогольної галузі залишається малоефективною і суперечливою, оскільки спирається на недостатньо досконалі методи управління, застарілі норми та правила. Теоретичні, методичні і практичні питання визначення ефективності інноваційного розвитку підприємств пивобезалкогольної промисловості та його впливу на економіку регіону в цілому також не повною мірою вивчені, розроблені та узагальнені, що й зумовило вибір теми дослідження та її актуальність.

Зв'язок з науковими темами і програмами. Дисертація пов'язана з тематикою науково-дослідної роботи Чернігівського державного інституту економіки і управління „Механізми стимулювання інноваційних процесів на підприємствах пивобезалкогольної галузі” (2004 рік, № держреєстрації 0104U008869). Зокрема автором особисто проведено аналіз діяльності промисловості, здійснено оцінку її ефективності, розроблено концептуальні основи розвитку пивобезалкогольної галузі Чернігівської області та заходи щодо організації в Чернігівському регіоні пивобезалкогольного кластеру.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є наукове обґрунтування основних положень, напрямів і пріоритетів розвитку пивобезалкогольної промисловості регіону на основі застосування механізму управління інноваційними проектами.

Поставлена мета визначає зміст досліджень, що полягають у послідовному вирішенні наступних взаємопов'язаних завдань теоретичного, методичного та практичного характеру:

- визначити теоретичні засади управління інноваційними проектами, особливості розміщення підприємств пивобезалкогольної галузі;
- розкрити економічну суть, роль і значення пивобезалкогольної промисловості, основи її функціонування та динаміку розвитку;
- довести доцільність застосування проектного підходу до управління підприємствами і його вплив на інноваційний розвиток Чернігівського регіону;
- розробити концептуальні основи розвитку пивобезалкогольної галузі Чернігівського регіону та систему впровадження інновацій в галузі;
- розробити модель управління інноваційними проектами для підприємств пивобезалкогольної галузі;
- розробити кластерну модель управління інноваційним розвитком пивобезалкогольної галузі регіону та обґрунтувати її доцільність.

Об'єктом дослідження є інноваційна діяльність підприємств пивобезалкогольної галузі регіону, а його *предметом* – теоретичні, методичні і практичні питання формування системи управління проектами розвитку пивобезалкогольної галузі на основі кластерного підходу.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є логічно-діалектичні методи наукового пізнання, системного аналізу, а також спеціальні методи. Зокрема, при розробці класифікації підприємств галузі і проектів застосовувались методи синтезу, декомпозиції; за допомогою економіко-статистичного, порівняльного, конкурентного і вартісного аналізу було оцінено стан та економічний розвиток промисловості; на основі кластерного і системного аналізу, а також економіко-математичного моделювання розроблені моделі управління інноваційними проектами.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у наступному:

одержано вперше:

- обґрунтовано доцільність застосування кластерної моделі в управлінні проектами пивобезалкогольної галузі Чернігівського регіону, сутність якої полягає в об'єднанні технологічно пов'язаних підприємств, наукових установ, торговельних організацій та органів місцевої влади, що виконують координуючі та регулюючі функції, з метою підвищення конкурентоспроможності продукції, інноваційного розвитку галузі і економічного зростання області;

- розроблено методику оцінки загального результату інноваційно-інвестиційної діяльності пивобезалкогольного кластеру в регіоні, яка базується на розрахунку інтегрального показника комплексної оцінки фінансово-економічної діяльності підприємств за допомогою системи локальних параметрів, що відображають фінансові, економічні та інноваційні аспекти функціонування і розвитку підприємств регіону;

- розроблено методику відбору інноваційних проектів на основі методу коректної верстки, що ґрунтується на побудові узагальненого показника шляхом оцінки величини відносного відхилення показників від еталонних значень, що дає змогу враховувати значну кількість показників, що суттєво впливають на ефективність проектів;

отримало подальший розвиток:

- концептуальні основи розвитку пивобезалкогольної промисловості Чернігівської області шляхом впровадження інноваційних стратегій, заснованих на кластерному підході, що сприятиме подальшому комплексному розвитку галузі та регіону в цілому;

- обґрунтовано доцільність розгляду регіону як поліструктурної системи, що, крім економічної, соціальної, духовної, природноресурсної, інституціональної підсистем, має інноваційну складову, яка являє собою сукупність процесів щодо впровадження інновацій та обміну інноваційними розробками і продуктами між підприємствами регіону та зовнішнім середовищем;

- запропоновано процес впровадження інновацій розглядати як ієрархічну систему, основними рівнями якої є інноваційний проект - підприємство – кластер – регіон, що дасть змогу враховувати при оцінці ефективності інноваційної діяльності як специфіку кожного рівня, так і кумулятивну ефективність в цілому;

удосконалено:

- теоретичну сутність і поняття інноваційного проекту, під яким пропонується розуміти ієрархічну систему цілей науково-дослідного, організаційного, виробничого, фінансового, комерційного характеру та робіт з їх досягнення, обмежених ресурсами та часом, оформлених комплектом проектної документації, результатом яких є впровадження інновації.

Практичне значення одержаних результатів. Сукупність представлених у науковій роботі результатів сприятиме формуванню та ефективному використанню проектного підходу до інновацій в пивобезалкогольній галузі в ринкових умовах господарювання. Викладені науково-методичні положення і розробки можуть бути використані при оцінці потенційних можливостей розвитку галузі в науково-технічному і організаційному аспектах. У формі практичних рекомендацій визначені напрями і пріоритети в управлінні інноваціями та інноваційному розвитку виробництва, формуванні регіональної системи управління інноваційними проектами кластерного типу, що може забезпечити здійснення реальної програми подальшого розвитку економіки регіону, виходу галузі на зовнішні продовольчі ринки.

Основні положення і висновки дисертації впроваджені в практику роботи Чернігівської міської ради при розробці напрямів подальшого розвитку харчової промисловості міста, ВАТ „Ясен” (довідка про впровадження №1743 від 11.10.2004 р.), ЗАТ „Чернігівський пивкомбінат „Десна” (№290 від 08.10.2004 р.), ТОВ „Ашер” (№394 від 18.10.2004 р.), а також Чернігівським державним інститутом економіки і управління при викладанні дисциплін „Управління проектами”, „Міжнародний маркетинг” (№101/08 – 31 від 21.01. 2005 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота виконана здобувачем особисто. Визначені в дисертації та авторефераті результати дослідження належать автору.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи та результати проведених досліджень були оприлюднені і отримали позитивну оцінку на чотирьох міжнародних конференціях: Міжнародна науково–практична конференція „Управління організацією – регіональні аспекти” (Чернігів, 2002 р.), II Міжнародна конференція студентів, аспірантів та молодих вчених „Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління” (Київ, КПІ, 2003 р.), III Міжнародна конференція студентів, аспірантів та молодих вчених „Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління” (Київ, КПІ, 2004 р.), III Міжнародна науково-практична конференція „Динаміка наукових досліджень – 2004” (Дніпропетровськ, 2004 р.)

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 8 наукових праць загальним обсягом 2,31 др. арк. (з них 7 - одноосібних), в тому числі 4 – у провідних наукових фахових виданнях. Особисто автору належить 2,3 др. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, 9 параграфів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (131 найменування). Робота викладена на 186 стор., з яких 160 стор. займає основний текст, містить 22 ілюстрації, 18 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі „**Теоретичні основи управління інноваційними проектами**” опрацьовано теоретичні засади проектного менеджменту і управління інноваціями на основі вивчення наукових праць відомих українських та зарубіжних вчених. Розглянуто основні засади розміщення продуктивних сил, застосування кластерної моделі в управлінні та особливості функціонування підприємств пивобезалкогольної галузі.

На сучасному етапі впровадження інноваційних проектів є об'єктивною умовою забезпечення динамічного розвитку виробництва, а отже і економіки України в цілому. На відміну

від адміністративного управління, яке зосереджене на операціях (виробництво, продаж, обслуговування споживачів), що повторюються з наростаючою продуктивністю, проект має кінцеву тривалість. Розвиток виробництва, значні технологічні та технічні досягнення, нарощування потужностей спричинили зростання проектних розробок та збільшення кількості проектів, в той час як практика застосування проектного підходу в управлінні харчовою промисловістю фактично відсутня.

Актуальність інноваційного проекту, з точки зору автора, – це його відповідність задачам науково-інноваційного та соціально – економічного розвитку господарюючого суб'єкту, кластеру, регіону і країни. Відповідно проект має державну, регіональну, галузеву, кластерну значимість чи значимість для суб'єкта господарювання.

Питання інноваційного розвитку знайшли відображення у пропозиції автора розглядати регіон як поліструктурну систему, до основних елементів якої, крім економічної, соціальної, духовної, природноресурсної, інституціональної підсистем, доцільно включити інноваційну складову, яка являє собою сукупність процесів із розробки і впровадження інновацій та обміну інноваційними розробками і продуктами між підприємствами регіону та зовнішнім середовищем.

Дослідження питань регіонального розвитку тісно пов'язане з особливостями розміщення та концентрації підприємств. На думку автора, найбільш прийнятним показником для визначення рівня концентрації і обмежень великого, середнього та малого підприємства у пивобезалкогольній промисловості є паспортна виробнича потужність. Це пов'язано з тим, що фактичний випуск залежить від умов роботи та рівня організації підприємства. Недовикористані потужності в окремі періоди у зв'язку з недостатньою забезпеченістю сировиною, природними факторами і рівнем попиту скривлюють динаміку концентрації та розміри підприємства.

Запропонована типологія найбільш коректна при дослідженні впливу підприємств на економіку регіонів і визначенні розмірів територій, що обслуговуються ними.

Розвиток регіональної економіки потребує визначення нових ефективних структур і регулюючих механізмів як в межах кожного економічного району, так і між ними. Тому для розвитку пивобезалкогольного виробництва в регіоні необхідні форми його організації, що відповідають змісту ринкових перетворень, сприяють прибутковості виробництва та підвищенню його інноваційності. Економічна цінність кластерної моделі полягає в тому, що її реалізація передбачає впровадження програм, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності підприємств на внутрішньому та зовнішніх ринках, розвиток інноваційної та інвестиційної діяльності. Доречність застосування кластерної моделі в Україні для активізації діяльності підприємств регіонів очевидна. Перш за все це повинні бути галузі, що динамічно розвиваються та значну увагу приділяють інноваційній діяльності. Однією з таких галузей є пивобезалкогольна.

У другому розділі „Аналіз стану пивобезалкогольної галузі України та основні тенденції управління інноваційним розвитком” значну увагу приділено економічному аналізу стану пивобезалкогольної галузі і особливостям її інноваційного розвитку та дослідженню впливу вдосконалення її управління на економіку Чернігівського регіону. Наводяться результати регіональних опитувань респондентів стосовно попиту на пиво, проведених автором, за допомогою конкурентного аналізу розраховується інтенсивність конкуренції підприємств з випуску пива та безалкогольних напоїв, розглядається можливість застосування проектного підходу в управлінні підприємствами регіону.

Проведений економічний аналіз дозволив визначити, що починаючи з 1986 року в країні мало місце поступове зниження обсягів виробництва пива та безалкогольної продукції. Основні причини такої ситуації: втрата традиційних зв'язків з колишніми радянськими республіками, низька купівельна спроможність населення, неплатежі, брак обігових коштів, застарілі неконкурентоздатні технології. З 1997 року виробництво пива починає збільшуватися. Починаючи з 1998 р. середньорічний темп зростання обсягів виробництва склав 30%. Найвищого рівня було досягнуто у 2003 р. – 169,9 млн. дал. Аналогічна ситуація складається і на українському ринку безалкогольних напоїв. Статистичні дані, в яких враховується робота великих, середніх та вагомих за обсягами малих підприємств з випуску безалкогольної продукції, свідчать про вироблення у 2001 р. – 88,7 дал, а у 2003 р. - 113,7 млн. дал напоїв. Спеціалісти впевнені, що позитивна динаміка виробництва і споживання безалкогольних напоїв буде збережена і в 2005 р., обсяги ринку збільшаться на 10 – 15%. Виробничий потенціал вітчизняної пивобезалкогольної промисловості досить значний і має перспективи для нарощування.

Галузь розвивається за рахунок великих підприємств, які скорочують витрати, знижують собівартість, що веде до витіснення менш рентабельних малих і середніх виробників. Як наслідок, концентрація виробництва зосереджується на потужних заводах, де норма прибутку складає 20-40%. Великі підприємства є основними реципієнтами інвестицій, як правило, іноземних, які щорічно зростають у 2,3 - 2,9 рази.

Виробництво пива в Чернігівській області найнижчої відмітки досягло у 1995 р. і склало 4600 тис. дал. Після проведення приватизації підприємств „Чернігівський пивкомбінат „Десна” та „Ніжинське пиво” виробництво почало збільшуватися і в 2003 р. становило 16429 тис. дал, що на 19,3 % більше, ніж у 2002 р. Виробництво безалкогольних напоїв і мінеральної води у 2003 р. становило 3347 тис. дал., що на 19,7% вище показника 2002 року.

Основними напрямками інноваційного розвитку підприємств пивобезалкогольної галузі, на думку автора, є наступні:

1. Технологічний. Приймаються до впровадження технології, які в подальшому будуть вимагати незначних капіталовкладень та сприятимуть підвищенню якості та розширенню асортименту.

2. Організаційний. Організаційні форми виробництва повинні гарантувати стійкі виробничі зв'язки і не піддаватися руйнуванням завдяки зміні політичної ситуації.

3. Економічний. Ця частина інноваційних проектів, що впроваджуються, містить не тільки прогнози економічні розрахунки (норми рентабельності, чистого приведенного доходу, терміну окупності), але і більш детальні обчислення динаміки витрат та результатів, фінансового забезпечення стартового періоду експлуатації.

Як свідчить досвід розвинених країн світу, управління проектами є найбільш вагомим універсальним підходом при вирішенні завдань розвитку виробництва. Воно інваріантне по відношенню до галузі, тобто методи і засоби незмінні для різних галузей економіки. Тому використання методів проектного менеджменту реальне і в пивобезалкогольній галузі України. Вони ефективні для оцінки інвестиційних проектів як загальногалузевого, так і місцевого рівня.

З урахуванням специфіки розвитку промисловості, вартості основних фондів проекти пивобезалкогольній галузі України автор пропонує класифікувати: за масштабом - великі (більше 2 млн. дол.), середні (від 50 тис. до 2 млн. дол), малі (до 50 тис. дол); за строками реалізації - короткострокові (в межах одного року), середньострокові (від 1 до 5 років), довгострокові (більше 5 років); за ступенем ризику - ризикові (пов'язані із створенням нових виробництв і технологій), з низьким ступенем ризику (при їх реалізації планується використання урядових гарантій).

Проектний підхід до управління перспективними галузями сприятиме розвитку інноваційної інфраструктури Чернігівського регіону через інформаційне забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності, залученню малого підприємництва в інноваційну сферу, співробітництву науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів і промислових підприємств.

Посилення проектного підходу в управлінні підприємствами пивобезалкогольній галузі, який створює основу для всебічного, системного та послідовного аналізу, розробки і управління певними видами діяльності, потребує впровадження наступного інструментарію: проектного аналізу; стратегічного управління; управління вартістю; маркетингу та маркетингових досліджень; управління інвестиційною діяльністю; управління ресурсами; управління часом; оцінки бізнесу та визначення застави для інвестування проектів; управління якістю і ризиками.

Використання проектного підходу дасть можливість перебороти перешкоди, пов'язані з наступними зовнішніми і внутрішніми факторами, характерними для економіки регіону: дефіцит та обмеження коштів і ресурсів; посилення монопольного тиску; невирішені соціальні потреби; проблеми ринку споживачів.

Третій розділ „Напрями вдосконалення управління інноваційним розвитком підприємств пивобезалкогольної галузі регіону” присвячено розгляду концептуальних засад управління розвитком підприємств, обґрунтуванню необхідності створення пивобезалкогольного кластеру в Чернігівському регіоні та розробці сучасної моделі управління інноваційними проектами.

Структурні перетворення економіки і орієнтація на виробництво високоефективної конкурентноздатної продукції вимагають удосконалення управління інноваційно-інвестиційною діяльністю як на регіональному рівні, так і на рівні господарюючого суб'єкта.

Система першочергових заходів з розвитку та стимулювання інноваційної активності підприємств пивобезалкогольної галузі повинна включати:

- на регіональному рівні: розробку методик і організаційно – правових схем проведення цільових регіональних та муніципальних заходів під проекти, що самоокупаються; надання в межах повноважень регіональних і муніципальних органів управління пільг по податках, зараховуваних у відповідні бюджети, а також цільових інвестиційних податкових кредитів; створення умов для стимулювання інтеграції фінансового і промислового капіталів;

- на рівні підприємства: забезпечення стратегічного маркетингу з метою орієнтації на випуск перспективних і високорентабельних видів продукції; організацію активного пошуку споживачів та створення дилерських мереж в інших регіонах і за кордоном; сприяння впровадженню сучасного бізнес-планування та інвестиційного проектування за міжнародними стандартами; використання можливостей прискореної амортизації для поповнення власних джерел інвестування.

Процес впровадження інновацій в пивобезалкогольній галузі запропоновано розглядати на наступних рівнях ієрархії: інноваційний проект як система, що має конкретну мету; підприємство як багатоцільова виробнича система; пивобезалкогольний кластер як сукупність технологічно пов'язаних виробництв; Чернігівський регіон.

Важливим елементом підвищення ефективності управління інноваційними та інвестиційними проектами є методичне забезпечення прийняття рішення відносно вибору оптимального варіанту. Для цього може бути застосований метод коректної верстки. Для порівняння надаємо варіанти s_1, s_2, \dots, s_n , $n > 2$, що характеризуються показниками X_1, X_2, \dots, X_m , $m > 2$. Найкращим варіантом з n оцінюваних вважається такий, котрий дає мінімальне відхилення $R_j(s_i)$ від оптимальних значень за всіма показниками, тобто:

$$\sum_{j=1}^m R_j(s_i) \rightarrow \min \quad (1)$$

Враховуючи нерівноцінність показників, компромісним варіантом буде той, при якому мінімальні зважені втрати. При цьому:

- для прямих показників:

$$R_j(s_i) = Y_j \frac{x_{j \max} - x_{ij}(s_i)}{x_{j \max} - x_{j \min}} \quad (2)$$

- для інверсних показників:

$$R_j(s_i) = Y_j \frac{x_{ij}(s_i) - x_{j \min}}{x_{j \max} - x_{j \min}} \quad (3)$$

де x_j — оптимальне значення j -го показника;

$x_{j \min}, x_{j \max}$ — відповідно найгірше і найкраще значення показника на заданій безлічі варіантів;

Y_j – ваговий коефіцієнт j -того показника.

Найгірші і найкращі показники $x_{j \min}$ і $x_{j \max}$ визначають по зростанню для прямих та по зменшенню для інверсних показників. Компромісний варіант може бути обраний за узагальненим критерієм, що має вигляд:

$$R_j(s_i) = \sum_{j=1}^{m_i} Y_j \frac{x_j^0 - x_{ij}(s_i)}{x_j^0 - x_{j \min}} + \sum_{j=m_i+1}^m Y_j \frac{x_{ij}(s_i) - x_j^0}{x_{j \max} - x_j^0}, \quad (4)$$

де m_i – кількість нормальних показників.

Найкращим вважається варіант, який мінімізує узагальнений показник $R_j(s_i)$ та забезпечує прийняту схему компромісів.

Даний метод був запропонований автором і застосований на підприємстві ЗАТ „Чернігівський пивкомбінат „Десна”. При цьому з трьох проектів до впровадження було обрано проект „Будівництво нового цеху розливу”. Результати розрахунку мінімального відхилення $R_j(s_i)$ наведені в таблиці 1. При цьому були враховані показники економічної, соціальної та екологічної ефективності проектів.

Наданий вище метод оцінки і вибору раціонального проекту є науково обґрунтованим інструментом, що дозволяє ефективно управляти інноваційним процесом. Застосування даного

Таблиця 1

Результати розрахунку коефіцієнту мінімального відхилення $R_j(s_i)$ для інноваційних проектів ЗАТ „Пивкомбінат „Десна”

Показник	Будівництво нового цеху	Реконструкція варильного цеху	Реконструкція дріжджової
----------	-------------------------	-------------------------------	--------------------------

	розливу		дільниці
Збільшення кількості робочих місць	0,3	0,5	0,68
Збільшення доходів працюючих	0,45	0,34	0,51
Термін окупності	0,6	0,83	0,33
Середня ставка доходу	0,51	0,58	0,44
Чиста приведена вартість	0,15	0,09	0,06
Внутрішня ставка доходу	0,08	0,385	0,58
Забруднення атмосферного повітря	відсутнє	відсутнє	відсутнє
Вплив на стан водних ресурсів	0,1	0,08	0,02
Вплив на стан земельних ресурсів	0,15	-	-
Сумарне значення мінімального відхилення	2,34	2,8	2,62

методу буде виправданим, якщо підприємство має незначні обмеження в ресурсах, строках виконання і т. ін. У випадку наявності додаткових обмежень механізм оцінки не буде працювати автоматично.

Обґрунтування ефективності створення в регіоні пивобезалкогольного кластеру проведено за допомогою кластерного аналізу з використанням даних про діяльність 23 найбільш перспективних підприємств Чернігівської області. Зведення підприємств в однорідні в статистичному розумінні групи відбувалось за трьома визначальними ознаками: обсяг реалізованої продукції; витрати на виробництво; чисельність зайнятих працівників. За результатами проведених розрахунків із застосуванням програми Excel 5.0 з пакету Microsoft Office отримано 4 однорідних групи. При цьому середня кількість промислових підприємств в одній групі 4–6 одиниць. Розрахунки, що базувалися на фактичних даних результатів діяльності провідних промислових підприємств регіону, дозволили визначити види економічної діяльності, які є найбільш пріоритетними для формування кластерів. Це пивобезалкогольна, молокопереробна, легка та деревообробна промисловість.

Створення пивобезалкогольного кластеру в Чернігівському регіоні дасть змогу об'єднати підприємства різних форм власності з випуску пива та безалкогольних напоїв з метою розвитку виробництва висококонкурентної пивобезалкогольної продукції шляхом підключення всіх внутрішніх резервів території за сприяння обласної адміністрації, наукових і навчальних закладів, фінансово – банківських структур. Членами кластеру будуть: виробники профільної продукції (ЗАТ “Чернігівський пивкомбінат “Десна”; ЗАТ “Ніжинське пиво”; ВАТ “Завод з випуску продтоварів “Ясен”; ТОВ “Нептун”; ТОВ “Джерело”); сільськогосподарські виробники регіону, що є постачальниками ячменю, та торговельні фірми, які здійснюють забезпечення іншою сировиною;

суб'єкти господарської діяльності, що надають необхідні додаткові вироби і послуги, інформаційне та технічне забезпечення; вищі навчальні заклади, які здійснюють підготовку спеціалістів; торговельні асоціації.

Згідно Закону „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” та річної Програми соціально-економічного розвитку Чернігівської області до впровадження підприємствами кластеру автором пропонуються наступні інноваційні проекти:

1. Будівництво заводу з виробництва гранульованого хмелю та хмельових екстрактів. Потреба в інвестиціях – 8,5 млн. дол. США, термін окупності – 3 роки.

2. Встановлення нового обладнання, монтаж дріжджового відділення, закупівля та монтаж обладнання з розливу в КЕГи на ЗАТ „Ніжинське пиво”. Потреба в інвестиціях 1,5 млн. дол. США, термін окупності – 1,5-2 роки.

3. Оновлення матеріально-технічної бази і впровадження прогресивних ресурсо- та енергозберігаючих технологій на підприємствах ВАТ „Чернігівський завод продтоварів „Ясен” та ЗАТ ”Чернігівський пивкомбінат „Десна”. Потреба в інвестиціях – 2,5 млн. дол. США. Термін окупності – 1,5-2 роки.

З метою забезпечення інноваційного розвитку підприємств кластеру запропоновано комплекс щодо ведення банку даних з моніторингу науково – технічного потенціалу у вигляді переліку напрямів наукових досліджень та Банку виконаних і перспективних технологічних розробок, які можуть використовуватись в процесі реалізації інноваційної політики.

Для регіону створення кластеру допоможе вирішити проблему безробіття. Збільшення кількості робочих місць відбудеться внаслідок нарощення обсягів виробництва продукції, створення нових підприємств. В результаті реконструкції ЗАТ „Ніжинське пиво”, будівництва заводу з виробництва гранульованого хмелю та хмельових екстрактів, залучення до співпраці транспортних організацій і мереж дилерів передбачається введення додатково 700 робочих місць. Внаслідок збільшення кількості робочих місць планується зменшення навантаження на соціальні програми, покращення системи мотивації праці на підприємствах кластеру та нарощування продуктивності праці.

Важливим є перенесення активної частини загальновиробничих витрат за межі основної діяльності. Їхня частка в структурі виробничої собівартості підприємств за останні три роки складала 5–8%. Також суттєвої економії реально досягти шляхом оптимізації витрат на збут в сумі 290–390 тис. грн. щорічно. Ці витрати спроможні відшкодувати торговельні організації, які спеціалізуються на збуті продуктів харчування. За попередніми підрахунками наприкінці першого року функціонування обсяг продукції, виробленої підприємствами кластеру, перевищить обсяг виробництва пивобезалкогольної продукції в регіоні за 2003 рік на 15%.

Для комплексної оцінки фінансово-економічної діяльності підприємств кластеру запропоновано наступну модель інтегрального показника:

$$K_{ep} = \sum_{p=1}^N \Pi_p \frac{P^e - P^{\phi}}{P^e} \cdot 100, \quad (5)$$

де K_{ep} – інтегральний коефіцієнт економічних результатів діяльності підприємств;

P^e – еталонне значення локального показника P ;

P^{ϕ} – фактичне значення локального показника P ;

Π_p – питома вага показників.

Найвище значення інтегрального показника економічних результатів буде 100%. Загальна ефективність економічної діяльності промислових підприємств кластеру за підрахунками становить 81 %. Із зростанням кількості підприємств, розвитком їх діяльності значення цього показника підвищиться. Внаслідок створення кластеру в регіоні підвищиться продуктивність підприємств за рахунок: кращого доступу до робочої сили та постачальників і спеціалізованої інформації; доповнюваності продуктів, які внаслідок цього стануть привабливішими для споживачів; мотивації керівників, що прагнуть здобути повагу місцевих колег. Передбачається збільшення темпів інновацій, визначення їх цілеспрямованого використання, створення фундаменту для майбутнього економічного зростання.

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота спрямована на розв'язання важливої проблеми управління інноваційними проектами розвитку пивобезалкогольної галузі регіону. У дослідженні були узагальнені і отримали подальший розвиток теоретичні і методичні питання щодо управління проектами, регіонального управління технологічно пов'язаними підприємствами, а також рекомендації щодо застосування кластерного підходу в управлінні інноваційною діяльністю.

1. При становленні ринкової системи господарювання для підтримання конкурентоздатності вітчизняних підприємств пивобезалкогольної галузі потрібна орієнтація на інноваційний напрям розвитку: впровадження нових видів продукції, розробку і застосування прогресивних технологій. Виходячи з проведених досліджень, в роботі встановлена необхідність нових методичних підходів до управління інноваціями на підприємствах галузі, які сприятимуть поліпшенню її функціонування та розвитку регіону, а саме кластерного та системного аналізу.

2. Впровадження інновацій вимагає більш детального дослідження понять „проект” та одного з його різновидів „інноваційний проект”. Узагальнення напрацьовань українських і закордонних вчених у цьому напрямі дозволило визначити основні властивості проектного підходу

до управління та довести ефективність його застосування в пивобезалкогольній промисловості. Це сприятиме створенню економічно ефективного та оптимального за обсягами і якістю виробництва, що позитивно вплине на підвищення добробуту населення регіону, сприятиме пом'якшенню протиріч, які існують і виникають у взаємозв'язках з іншими галузями.

3. Розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств потребує ефективного управління, зокрема застосування проектного підходу до управління інноваційними проектами, яке являє собою цілеспрямоване керівництво всіма складовими проекту від початку і до завершення для досягнення поставлених цілей у встановлених часових та ресурсних обмеженнях.

4. З метою удосконалення діяльності, збереження і посилення позицій на ринку автором обґрунтовані основні методи проведення робіт в пивобезалкогольній галузі, серед них: застосування високоефективних методів управління на основі використання сучасних технологій і досвіду провідних країн-виробників; впровадження нових технологій; розширення асортименту продукції; вихід на нові ринки збуту; поліпшення матеріально-технічної бази; вивчення стану та перспектив розвитку товарної кон'юнктури національного, регіональних і зовнішніх ринків; стимулювання збуту.

5. Реконструкція і технічне переоснащення існуючих підприємств залишаються основою інвестиційних процесів у пивобезалкогольній промисловості. Для подальшого функціонування галузі потрібна активізація інноваційно – інвестиційної діяльності, яка пов'язана з реалізацією і підвищенням ефективності інвестиційних проектів. При цьому більшу увагу необхідно приділяти регіональному управлінню інноваційно – інвестиційними процесами на основі стимулювання впровадження інновацій на підприємствах, трансферу технологій, розробки банку даних з моніторингу інноваційної діяльності.

6. При впровадженні інновацій доцільна наступна запропонована ієрархія: інноваційний проект як система, що має конкретну мету; підприємство як багатоцільова виробнича система; пивобезалкогольний кластер як сукупність технологічно пов'язаних підприємств; Чернігівський регіон. Для оцінки ефективності інвестиційного проекту у сфері інновацій з врахуванням показників всіх рівнів ієрархії реальним є застосування методу коректної верстки, що дає змогу враховувати вплив як якісних, так і кількісних показників. Управління інноваційними проектами із застосуванням сучасних методів дасть змогу розширити виробничу базу підприємств, створити умови для подальшого проникнення на міжнародний ринок та підвищити їх конкурентоздатність як на регіональному, так і світовому ринку пива і безалкогольних напоїв.

7. Основою розвитку пивобезалкогольної галузі Чернігівського регіону є створення та послідовна реалізація інноваційно-інвестиційного механізму, який повинен спиратися на інноваційно-інвестиційну стратегію. Кластер на обласному рівні сприятиме посиленню темпів інноваційного розвитку, збільшенню експортного потенціалу, вирішенню соціальних потреб

області. Надана модель комплексної оцінки роботи підприємств кластеру завдяки розрахунку інтегрального коефіцієнта економічних результатів їх діяльності дасть змогу визначати доцільність залучення підприємств до реалізації інвестиційних програм.

8. Доречність застосування кластерного підходу до розвитку та розміщення продуктивних сил пояснюється: по-перше, економічними перевагами щодо підвищення продуктивності праці, сприяння нововведенням, оптимізації масштабів господарювання в порівнянні з тими підприємствами, які функціонують самостійно; по-друге, формуванням сприятливого підприємницького клімату, який впливає на економіку регіону та суміжні види економічної діяльності; по-третє, наявністю соціально-економічних передумов для формування кластерних структур – децентралізація управління, значні природні ресурси та можливість створення замкнених виробничих ланцюгів, діяльність потужних науково-освітніх центрів, низький рівень розвитку приватної ініціативи в регіонах. Застосування кластерної моделі вимагає інституційних перетворень у регіональній економіці. По-перше, це зміни формальних та неформальних відносин між органами державної влади та підприємцями, конкурентних відносин між підприємствами однієї галузі, маркетингових відносин між виробниками і споживачами продукції кластерних утворень. По-друге, утворення мережевих управлінських структур на рівні виробничих підприємств та недержавних організацій регіону з координації, підтримки і захисту інтересів учасників на місцевому рівні. На кожну структуру повинно покладатись виконання визначених управлінських функцій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

в наукових фахових виданнях:

1. Ю.Філіппов, І.Косач. Особливості інноваційної привабливості підприємств Чернігівського регіону на порозі XXI століття // Сіверянський літопис – 2001 р. - №4 – С.158 – 160 (*автору належить аналіз динаміки інноваційного розвитку підприємств області та пропозиції стосовно застосування інноваційної стратегії*)

2. І.А.Косач. Стан та перспективи розвитку пивобезалкогольної галузі України // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць/ Наук. ред. І.К. Бондар. – К., 2004 р. - №4 – С.92 – 96

3. І.А.Косач. Розробка регіональної системи управління інноваційними проектами в пивобезалкогольній галузі регіону // Економіка: проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004р. – Вип. № 142 – С. 440 – 448.

4. І.А.Косач. Теоретичні аспекти управління інноваційними проектами розвитку підприємств// Сіверянський літопис -2004 р.- №4 – С.40-45.

в інших виданнях:

5. І.А.Косач. Основні тенденції інноваційного розвитку підприємств пивоварної галузі // Науково-технічна інформація – 2004 р. - №2 – С. 69-72.

6. І.А.Косач. Застосування макроекономічних показників для аналізу економіки Чернігівського регіону // Міжнародна науково – практична конференція „Управління організацією – регіональні аспекти” – Чернігів, 2002 р. – С. 148-149.

7. І.А.Косач. Регіональна політика управління інноваційними проектами підприємств пивобезалкогольної промисловості // III Міжнародна конференція студентів, аспірантів та молодих вчених „Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління” - Київ, КПІ, 2004 р. – С.56-57.

8. І.А.Косач. Шляхи удосконалення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств пивобезалкогольної промисловості України та окремих регіонів// III Міжнародна науково-практична конференція „Динаміка наукових досліджень – 2004” – Дніпропетровськ, 2004 р. – С.21-22.

АНОТАЦІЯ

Косач І.А. Управління інноваційними проектами підприємств пивобезалкогольної галузі регіону. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.10.01 – розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. – Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Київ, 2005 р.

Дисертацію присвячено розробці теоретичних і методичних засад управління інноваційними проектами підприємств пивобезалкогольної галузі. В роботі визначені основні положення проектного менеджменту та застосування кластерних моделей до управління інноваційною діяльністю в регіоні, уточнено понятійний апарат, проаналізовано економічний розвиток пивобезалкогольної галузі України, особливості її розміщення, обґрунтовано доцільність застосування проектного підходу в управлінні. На основі використання статистичних даних про діяльність підприємств розкриті закономірності їх інвестування. Розроблено концептуальні засади управління пивобезалкогольною галуззю Чернігівського регіону, які базуються на впровадженні інноваційно – інвестиційної стратегії, здійсненні трансферу технологій; обґрунтовано створення в регіоні пивобезалкогольного кластеру, організація якого сприятиме розвитку інноваційної діяльності, вирішенню питань зайнятості та соціальної політики. За допомогою системного підходу

розроблено модель управління інноваційними проектами розвитку підприємств, запропоновано методику вибору оптимального проекту.

Ключові слова: проект, регіон, кластер, інновація, пивобезалкогольна галузь.

АННОТАЦІЯ

Косач І.А. Управління інноваційними проектами підприємств пивобезалкогольної отрасли регіона. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.10.01. – размещение производительных сил и региональная экономика. – Научно – исследовательский экономический институт Министерства экономики и по вопросам европейской интеграции Украины, Киев, 2005.

Диссертация посвящена разработке теоретических и методических основ управления инновационными проектами предприятий пивобезалкогольной отрасли региона. В работе определены основные положения проектного менеджмента, уточнено понятийный аппарат, проанализировано экономическое развитие пивобезалкогольной отрасли Украины, особенности её размещения, обоснована целесообразность применения проектного подхода в управлении. Предложено в полиструктурной системе региона выделять инновационную составляющую. На основе использования статистических данных о деятельности предприятий отрасли раскрыты закономерности их инвестирования. С учетом специфики инновационного развития Черниговской области разработаны концептуальные основы управления пивобезалкогольной отраслью региона, предложено и обосновано создание в области пивобезалкогольного кластера, что будет способствовать улучшению инновационно-инвестиционной деятельности в регионе, решению проблем безработицы, вопросов социальной защиты населения. Инновационное развитие пивобезалкогольной промышленности региона как система состоит из подсистем рыночного механизма и экономических стимулов, государственного регулирования, научно-технического обеспечения; нормативно-правового регулирования; трансфера технологий; информационного обеспечения, инновационной культуры.

Поиску и внедрению современных достижений науки, техники и технологий в пивобезалкогольной отрасли, усовершенствованию управления инновационными проектами на основе кластера будет содействовать создание в Черниговском регионе специальной системы мониторинга научно – технического потенциала как отдельных регионов Украины, так и ведущих стран – производителей пива и безалкогольной продукции, в основе которого лежит создание Банка данных конечных результатов научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ и Банка выполненных и перспективных разработок.

Предложенная автором модель комплексной оценки работы предприятий путем определения интегрального коэффициента экономических результатов их деятельности даёт возможность определять способы привлечения инвестиций в данную отрасль, уровень эффективности функционирования каждого предприятия и кластера в целом.

Для оценки эффективности инновационно-инвестиционных характеристик предложена система критериев селекции проектов, включающая экономическую, социальную и экологическую составляющие. Для исследования инновационной деятельности целесообразно применение следующей иерархии систем: инновационный проект как система, имеющая конкретную цель; предприятие как многоцелевая производственная система; пивобезалкогольный кластер как совокупность предприятий отрасли; Черниговский регион, Украина (уровень государства).

В работе рассматривается комплексный механизм управления инновационным проектом, инфраструктура инновационного проекта и её компоненты.

С учетом изученных подходов к определению эффективности проекта предложен выбор оптимального из группы проектов при помощи метода корректной верстки показателей, применение которого дает возможность учитывать как прямые, так и обратные показатели, а также важность каждого показателя. Предложенная методика позволяет манипулировать с большим количеством показателей различной размерности, что характерно при оценке инновационных проектов.

Ключевые слова: проект, регион, кластер, инновация, пивобезалкогольная отрасль.

ANNOTATION

Kosach I.A. Management of innovative projects of regional beer-unalcohol enterprises. – Manuscript.

Thesis on obtaining of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a speciality 08.10.01 – accomodation of productive forces and regional economics. – Research economic institute of the Ministry of economics and on European integration of Ukraine, Kiev, 2005.

The thesis is dedicated to mining of the theoretical and methodical bases of the innovative projects management of beer-unalcohol enterprises. The conceptual vehicle of project management and using of cluster models is updated, economical analysis of beer-unalcohol industry development is made, peculiarities of its accomodation are analysed, the reasonable proposals concerning their perfecting are developed, nessesity of project approachment in management of enterprises is based. According to using of statistical datas about activity of beer-unalcohol enterprises the regularities of their investments are revealed. The conceptual bases of beer-unalcohol branch of Chernigiv region based on the innovative and investment strategy and transfer of technologies are worked out, the creating of beer-unalcohol cluster is

proved. It helps to decide problems of unemployment and social politic. With system approachment model of innovative projects management is worked out, methodics of chose of optimal projects is proposed.

Keywords: project, innovation, region, claster, beer-unalcohol industry.